

*“Arheološka” dediščina ali o političnem pomenu
kulture dediščine in njenem vplivu na javnost*
*“Archaeological” Heritage or About the Political Meaning of Cultural
Heritage and its Influence on the Public*

“SAPERE AUDE!” (“Drznite si vedeti!” / “Dare to know!” E. Kant)

© Verena Vidrih Perko

Gorenjski muzej Kranj

verena.vidrih-perko@gorenjski-muzej.si

Izvleček: Prispevek obravnava definicije kulturne in s tem tudi arheološke dediščine. Sprašuje se za vzroke razlik in jih pojasnjuje z njeno družbeno vlogo. Išče razlage za razmah procesne paradigme in jo ob priznanju njenega velikega prispevka na polju metodologije utemeljuje kot družbeno sprejemljivo. To utemeljuje s kratkim vpogledom v družbene in državne procese in vlogo arheologije kot governmentalne znanosti.

Ključne besede: Procesna in poprocesna arheologija, kulturna in “arheološka” dediščina, identitete, materialna kultura, governmentalne tehnologije, prezentacija in komunikacija vsebin arheološke dediščine

Definicije kulturne dediščine so številne, med seboj se precej razlikujejo, kar implicira različne vloge, ki jih kulturna dediščina privzema v določeni družbi (Mason, Baveystock 2009). Z materialnega vidika je moč gledati na kulturno dediščino kot na predmete kulturnega pomena, ki so se ohranili skozi generacije. Vendar se zadnjih nekaj desetletij zgolj materialni vidik kaže kot nezadosten. Zato se največ avtorjev nagiba k definiciji dediščine kot dinamičnemu družbenemu procesu, ki poleg materialnega vidika odraža tudi deklaracije preteklih verovanj, kot so na primer domnevni občutki prednikov, vprašanja kontinuitete in skupnosti, premešanih z legitimizacijo sistemov moči in oblasti, pogosto nekritično predelanih za aktualno rabo. Dediščina je družbeno kulturni fenomen specifične zgodovinske dobe, z jasnimi zunanji oblikami in simbolnimi komponentami, ki jih je moč preučevati (Prats 2009, 76-89).

Podobna definicija bi morala veljati tudi za arheološko dediščino, ki predstavlja integralen del širše kulturne dediščine. Deskriptivno pomeni arheološka dediščina materialne ostanke, ki so se ohranili iz davnine vse do današnjega časa, pri čemer je definicija skladna s pozitivističnim stališčem procesne paradigme (šole) arheološke znanosti. V nasprotju s tem pa konceptualna definicija označuje dediščino kot celostni proces vključevanja in ponovnega vrednotenja materialne kulture preteklih družb ter civilizacij v skladu s potrebami sodobne družbe (Skeates 2000, 9; Carman 2002). Konceptualna definicija arheološke dediščine se ujema s postprocesno, interdisciplinarno naravnano paradigmo arheološke znanosti.

Abstract: This paper discusses the definition of cultural and accordingly also archaeological heritage. It questions the causes of the differences and explains them with its social role. It seeks explanations for the upswing of the processual paradigm, which it establishes as socially acceptable in recognition of its great contribution to the field of methodology. It substantiates this through a short insight into the social and stately processes and the role of archaeology as a governmental science.

Keywords: Processual and post-processual archaeology, cultural and “archaeological” heritage, material culture, governmental technologies, presentation and communication of archaeological heritage

V vladnih uredbah, kulturnih ustanovah in celo profesionalnih, arheoloških telesih pa je trdno zasidrana deskriptivna, statična definicija arheološke dediščine, kar ima odločilni pomen pri re-evalvaciji in ponovnem vključevanju arheoloških odkritij v sedanost (Skeates 2000, 10). Odločitev za publiciranje in razstavljanje, kot tudi za prezentacijo nekega najdišča, je odločitev, ki determinira prihodnost določene arheološke dediščine in s tem tudi njeno aktivno vključevanje (ali izključevanje) v identitetne procese sodobne družbe. Natančneje povedano, to so odločitve, ki so presodnega pomena za oblikovanje identitete neke skupnosti (Durrans 1994). Način interpretiranja in prezentiranja, izbor najdb in prepoznavanje glavnih spoznanj neke raziskave kot vrednih komuniciranja v javnosti, so proces, ki omogoča prepoznavanje nečesa kot družbeno pomembnega. Nasprotno pa je vse nearhivirano, neobjavljeno in neprezentirano oropano vsakršnega družbenega pomena in je za družbo izgubljeno. Odločitve o arheološki dediščini in njenem aktivnem vključevanju (ali izključevanju) v identitetne procese neke družbe so posredne odločitve o neki skupnosti in njeni močni ali slabotni kulturni in s tem tudi narodni zavesti (Anico, Peralta 2009).

Definicije arheološke dediščine

UNESCOva definicija dediščine iz leta 1972 govori o dediščini restriktivno. Nanaša se na spomenike in zgradbe ter njihovo historično, estetsko, znanstveno arheološko ali antropološko vrednost. Obravnava jih kot nekaj, kar smo prejeli od prednikov in se je tekom časa ohrani-

lo, s čimer živimo in bomo predali zanamcem.¹ Definicija World Heritage List enakovredno upošteva tudi avtentičnost, prostor in način, kako je spomenik zaščiten in upravljan.²

Definicija iz leta 1972 odraža stanje znanosti in politične doktrine iz 60-tih let in se prvenstveno navezuje na heritološki diskurz zahodnega, industrializiranega sveta. Vanj so vključena historična mesta in posamezna obdobja, nanaša se na krščanske spomenike in elitistično arhitekturo, izpušča pa tradicionalne, še živeče kulture in nemonumentalne strukture, ki so za človeštvo morda celo pomembnejše (Skeates 2000, 12). V kodeksu poklicne arheološke etike iz leta 1995 je arheološka dediščina definirana kot celota, ki jo sestavljajo arheološki zapis, najdišče in najdbe *in situ*, arheološke zbirke, objave in poročila (Vitelli 1996, 264). Šele ostri konflikti s še živečimi staroselskimi skupnostmi v Avstraliji, ZDA in Latinski Ameriki so pokazali na pomanjkljivosti definicije, ki bi z vsebinskimi konteksti pripadajoče materialne kulture morala obsegati tudi nesnovno dediščino, kot so znanja in kulturne aktivnosti okoliškega prebivalstva (Skeates 2000, 15).

Arheološka dediščina je namreč kot posledica znanstvenega pristopa, ki ločuje pretekle kulture na posamezna, med seboj umetno ločena področja in zamejene kronološke dobe, odrezana od tradicionalnih vrednot, verovanj in drugih sodobnih kulturnih praks. Definicija arheološke dediščine, kakršna bi odražala potrebe sodobne strukturirane družbe, bi torej morala vključevati tudi različne poglede na najdišča, pripadajoče najdbe in njihove vsebine. Tem zahtevam sledijo šele najnovejši napotki za upravljanje svetovne dediščine, ki so jih oblikovali pri organizaciji UNESCO in so zasnovani na širokem, socialno-ekonomskem vidiku dediščine. Od leta 1992 dalje so ponekod v svetu postale predmet varovanja tudi univerzalne vrednote kulturne krajine, ki so bile pred tem postranskega pomena in jih niso upoštevali niti pri definicije naravne, nekulturne dediščine in kar je za arheologijo pomembna novost. Velik premik pri varovanju arheološke dediščine pomeni tudi vključevanje novejših spomenikov, ker se na ta način arheologija kot znanost približa holističnemu in kontekstualnemu heritološkemu konceptu.

1 http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=13055&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

2 <http://whc.unesco.org/en/about/>

Uspešno varovanje kulturne dediščine ne temelji zgolj na splošni zaščiti vseh ostankov preteklosti, temveč prvenstveno na njihovem pravilnem vrednotenju in kontekstualnemu vključevanju v vse segmente sodobnega življenja (Prats 2009, 76-89). Zato sodobni heritološki pristop ne opravičuje posebnega statusa arheološke dediščine in niti njenega označevanja, kot bi bila last arheologov in domena izključno arheološke znanosti. Govori o enotni kulturni dediščini, katere pomemben segment predstavlja gradivo, ki je predmet raziskav arheološke vede (Skeates 2000,15).

Definicija arheološke dediščine v kontekstu slovenske spomeniško-varstvene doktrine

Veliko razlogov je za tako različne definicije arheološke dediščine v svetu. V Angliji je npr. definirana znotraj kulturne krajine in vključujoč lokalno prebivalstvo. Slovenska spomeniškovarstvena doktrina pa obravnava arheološko dediščino dekontekstualizirano, ločeno od krajine in po izključevalnem principu (Plestenjak 2005, 59).³ Prezentacije najdišč potekajo praviloma po principu *ex situ*: ostanki naselbin ali grobišč so razen v redkih primerih varovani z zakonodajo in zato skoraj praviloma izključeni iz vsakdanjega življenja lokalnega prebivalstva. Če pa se to zgodi, se vključenost lokalnega prebivalstva nanaša predvsem na pomožna opravila. Gradivo leži zaradi (zakonsko zaščitenih) avtorskih pravic izkopavalca dolga leta v skladiščih in je praviloma šele z veliko zamudo oddano pristojnim muzejem. Število neobjavljenih arheološko raziskanih najdišč močno presega število objavljenih (Djurić 2005). Ob tem prevladujejo objave v obliki skopih izkopavalnih poročil, sledijo znanstvena in strokovna dela, poljudne objave so redke. Slovenske arheološke razstave praviloma temeljijo na znanstvenem diskurzu in z redkimi izjemami izidejo šele dolga leta za tem, ko so bile raziskave na najdišču še

3 Zaradi pomembnih vsebinskih razlik med angleškim terminom *inkluzija / ekskluzija* ter slovenskim izrazom *vključevanje/izključevanje* javnosti (v muzejska ali arheološka dela) sem se odločila za rabo *tujke*. Rabo utemeljuje tehnična narava termina, ki pomeni način sodobnega upravljanja dediščine v kontekstu širšega socialnega modela. Inkluzija javnosti je hkratno vključevanje javnosti v dediščinske procese z namenom integriranja socialno ali kulturno izločenih marginalnih skupin. V slovenski praksi pa izraz *vključevanje* pomeni zgolj neke vrste stihjskega in neobvezujočega sodelovanja posameznikov, npr. upokojencev v manj odgovorne muzejske službe, kot so npr. vodstva po večjih razstavah. Zelo podobno poteka vključevanje javnosti pri arheoloških delih, kjer so posamezniki vključeni v organiziranje strokovnih ogledov razstav gradiva npr. ob izkopavanjih nekega bližnjega najdišča (Sandell 2002).

aktualna tema v javnosti. Manjše, informativne razstave ob večjih izkopavalnih akcijah so postale praksa z obsežnimi raziskavami ob gradnji avtocest šele zadnjih nekaj let (Vidrih Perko 2005).⁴

“Izraz preteklost je vedno podoben oraklju, ki ga ni moč razumeti, v kolikor niste večji poznavalci sedanjosti in graditelji prihodnosti.” (Friedrich Nietzsche)

Arheologija in politika

Arheologija podobno kot antropologija sodi med pomembnejše t. i. governmentalne tehnologije. Navkljub nenehnemu prizadevanju za videz znanstvene nevtralnosti in sklicevanju na empirično racionalnost, predstavlja polje številnih, pogosto prikritih družbenih interesov (Smith 2004, 2). Arheologiji odreja mesto v sodobni družbi posebno znanje, ki temelji na materialni kulturi in ima direkten vpliv na oblikovanje kulturne, narodne in nacionalne identitete. Netvarno dediščino preteklih civilizacij v sedanjosti prezentiramo s pomočjo arheološkega gradiva, ki ga instrumentalizirano za potrebe legitimacije in razumevanja preteklosti.

V resnici je položaj arheološke dediščine z ozirom na uveljavljeni, tradicionalni arheološki in spomeniškovarstveni diskurz v splošnem družbenem kontekstu vse prej kot jasen. Temu nemalo botrujejo zapletene razmere v sodobni družbi in njene povečane potrebe po identiteti. Vzroke za napetosti glede nacionalnih in kulturnih identitet ter izbruhe neokonzervatizma v delu sodobnih političnih struj smemo iskati v hitri industrializaciji, izginjanju podeželja in močnih tokovih priseljevanj. Istočasno pa so načela liberalnega kapitalizma pripeljala svet v krizo vrednot, čemur sledi pospešeno odmiranje starih družbenih vzorcev, kar spremlja vsesplošno in epidemično iskanje izgubljenih identitet (Šola 2003, 25). Prvič v zgodovini so dobila politične razsežnosti vprašanja marginalnih družbenih skupin, kot so ženske, otroci, priseljenci, slabovidni itd. Mnogokrat se je to zgodilo po zaslugi reformiranih muzejev (Kinard 1988).

4 Razstave s predstavitvijo izbranih arheoloških najdb in krajšimi zloženkami ali katalogi so spremljale zaključna dela obsežnih, več let trajajočih izkopavanj v Prekmurju in na Štajerskem. Na Dolenjskem so organizirali sprotne in zelo odmevne vitrine mesece z aktualnimi predstavami najnovejših arheoloških odkritij. Manjše razstave o izkopavanjih na avtocestah Slovenije so po principu estetike ali strokovno pomembnega gradiva priredili nekajkrat tudi v Ljubljani v razstaviščnih prostorih Spomeniškega varstva in celo v avli Cankarjevega doma.

“Avgust v črni srajci”

Antični Rim se je v srednjem veku in še tudi v renesansi kot simbol vsega poganskega in kar bi naj bilo kot hudičevo delo uničeno, spremenil v velikanski kamnolom in nenadomestljiv vir dragocenega gradbenega materiala. Preostale ruševine so vse do konca 19. stol. prekrivali debeli sloji odpadkov, preraščenih z grmovjem, po katerem so se pasle krave in koze.

Z zedinjenjem Italije in razglasitvijo Rima za glavno mesto združene Italije leta 1870, predvsem pa z zoro fašistične ere, so na starorimskem forumu stekle obsežne arheološke raziskave.⁵ Mussolini je z megalomanskimi izkopavanji med Palatinom in Eskvilinom povezal ostanke starorimske arhitekture in foruma z moderno urbano osjo, ki so jo pomenljivo nazvali Via dell' Impero. Potekala je od Koloseja do Piazza Venezia in simbolno povezovala oba imperija, starorimskega in fašističnega. Ulica je bila namreč namenjena fašističnim paradam. S tem je revidiran in korigiran rimski imperij prevzel vlogo historičnega modela in postal silno močna ideološka podlaga novodobnega političnega gibanja.

Da bi vez s preteklostjo še utrdil, je Mussolini (od tod njegov vzdevek Avgust v črni srajci) z velikimi javnimi manifestacijami 23. septembra leta 1937 počastil 2000 letnico rojstva prvega rimskega cesarja Avgusta (Kissel 2004, 22).⁶

5 Forum romanum je bil v dobi razcveta rimskega imperija simbol in model političnega ustroja rimskega imperija. To so dosegli s pomočjo arhitekture in spomenikov, od katerih so bili mnogi pripeljani v Rim iz osvojenih in oplenjenih mest. Forumska kurija je bila prostor, kjer so zasedali patriciji iz najuglednejših rimskih družin, komicija, kjer so se v znak demokratičnosti sestajali rimski polnopravni državljani, v baziliki s templji pa je religiozno obredje dajalo legitimnost imperialnemu sodnemu in upravnemu sistemu. Rim je bil tudi arhetip za urbanistično in arhitektonsko ureditev vseh ostalih imperialnih mest.

6 Ali ima dejstvo, da je raziskovanje rimskega foruma in njihova nespregledljiva politična vloga tako malo poznani v javnosti, kaj opraviti s tem, da je mednarodna javnost zaradi strahu pred komunizmom Italijanom odpustila grehe druge svetovne vojne in se jim nikoli ni bilo treba javno pokesati za fašistična grozodejstva? Osebo menim, da o temu ni dvoma. Medtem ko so heimatmuzeji splošno znan in v muzeološki literaturi obsojen pojav iz časa Tretjega Rajha (Crus-Ramirez 1985), pa se Mussolinijevih raziskav rimskega foruma kot primera skrajne zlorabe arheološke vede in interpretacije arheološke dediščine v politične namene krvavega fašističnega režima zlepa nihče ne omeinja v zgodovini arheološke ali muzeološke misli (Trigger 2006). Ne gre pozabiti, da je pod Mussolinijevim patronatom in za potrebe fašizma zrasla tudi znana ustanova Museo della Civiltà Romana v mondenem predmestju Rima.

V pospešenih identitetnih procesih so arheološki viri nenadoma postali presodnega pomena. V nekaterih primerih etničnih in kulturnih manjšin ter staroselcev, npr. v Severni Ameriki in Avstraliji, so postali pomembna podlaga za legitimacijo npr. teritorialnih – in s tem tudi političnih pravic (Davies 1996; Durrans 1994).

Vendar so to zgolj površinski valovi globokih družbenih tokov poznega 20. stoletja, ki sama po sebi še ne omogočajo razumeti vloge arheološke znanosti in s tem tudi ne prepoznati družbenega pomena arheološke dediščine.

Governmentalizem in ekspertna znanja

Vlogo arheologije v sodobni družbi je moč razumeti prek pomena, ki ga imajo znanstvene ekspertize kot podlage upravnih in vladnih instrumentov. Foucault je s teorijo o *governmentalizmu* liberalne družbe, ki temelji na *mentalitetah*, prepoznal znanstvene ekspertize kot temelje sodobne državne uprave (Smith 2004, 9). Proces sodobnega *governmentalizma* temeljijo na avtoriteti liberalnega modernizma, poudarjajoč racionalnost univerzalne resnice, pri njenem odkrivanju privilegira znanstveno paradigmo (Sloterdijk 1983). Ena od prepoznavnih značilnosti moderne zahodne družbe je, da odreja intelektualni, znanstveni eliti vzvišen položaj in se pri vladnih ter upravnih odločbah o družbenih problemih opira na ekspertna znanja različnih znanstvenih strok, ob čemer si znanost močno prizadeva za videz nevtralnosti in depolitiziranosti. Znanstveniki prisegajo na objektivnost logičnega pozitivizma, pri čemer se poslužujejo izdelane in težko doumljive znanstvene terminologije (Smith 2004, 9; Ucko 1994).

Foucaulteva teza o znanju kot družbeni moči dobro osvetljuje vlogo, ki jo v diskurzu oblasti privzemajo (na videz nevtralne) stroke. Posamezne stroke omogočajo dostop do pomembnih baz podatkov z interpretacijo pojavov, kar generira družbene potrebe po strokovnem znanju kot viru (politične, upravne) moči in daje strokovnjakom možnost družbenega privilegija. Relacije med stroko in vlado (upravo) so trdno vtkanе v državni aparat in so v prepletenih procesih *governmentalizma* običajno zelo obskurne (Smith 2004, 10). Arheologija tako omogoča, da se na podlagi interpretacije npr. terenskih

podatkov, poročil o spomenikih in arheoloških najdbah, državna uprava odloča o prihodnosti nekega spomenika ali najdišča - in s tem posredno tudi o nadaljnjem razvoju nekega kraja in celotne družbe (Ucko 1994).

Arheologija, governmentalizem in staroselske skupnosti

Procesna arheologija je v sodobnem liberalnem svetu dominanten arheološki diskurz in ena pomembnih vladnih tehnologij. K temu je botrovalo dejstvo, da njena paradigma temelji na objektivnosti in pozitivizmu naravoslovnih znanosti ter poudarja nevtralnost in pasivno interpretacijo preteklosti (Smith 2004, 12; Carman 2002, 7).

*"Priznavanje osnovnih človeških pravic do samoopredelitve mora vključevati tudi pravice do dedovanja kolektivne identitete nekega ljudstva in hkrati tudi pravice do kreativnega preoblikovanja identitete v soglasju z navdihni osebne samoopredelitve nekega ljudstva in pripadajoče generacije." (Michael Dodson, komisar za staroselske pravice Aboriginov)*⁷

Princip nevtralnosti in pasivne interpretacije preteklosti je kmalu postal temeljni vzrok sporov med arheologi in javnostmi. Z začetki gibanja za pravice staroselcev v severni Ameriki in Avstraliji se je razvil oster kritikizem na račun procesne arheologije, saj ni bilo nič od zahtev lokalne javnosti sprejemljivo za znanstveno paradigmo. V medsebojnih sporih se je kmalu pokazala vloga kulturne dediščine v novi luči (Ucko 1994). Medtem ko nekaj za arheologijo pomeni zgolj zbirko nevtralnih znanstvenih podatkov, s katerimi skušajo v znanstvenem diskurzu razlagati splošne značilnosti preteklih kultur, predstavlja lahko ta isti predmet ali pojav za staroselske skupnosti izvor pomembnih starih znanj, zakonov ali je celo podlaga lastne suverenosti (Halle 1998). Izkazalo se je, da arheološka dediščina še zdaleč ni nevtralna. Predstavlja nezamenljivo vez s preteklostjo, ki je lahko presodnega pomena v boju za politične in teritorialne pravice, hkrati pa tudi temeljni dokument obstoja neke skupnosti (Ucko 1994).

⁷ Recognition of a people's fundamental right to self determination must include the right to inherit the collective identity of one's people and to transform that identity creatively according to the self-defined aspirations of one's people and one's own generation.

Arheologija kot moralna podlaga družbenih ureditev

Arheološki diskurz 20. stoletja se je v angloameriški arheologiji razvil na podlagi darvinističnega evolucionizma, pri čemer je materialna kultura pogosto služila kot temeljni dokaz stopnje razvitosti neke kulture.⁸ V času kolonializma so se moralne podlage za razlaščenje staroselske zemlje opirale na znanstvene osnove.

Ob tem je kulturna hegemonija evropskim priseljencem zagotavljala naravne pravice za gospodarsko in politično nadvlado. To je bila tudi doba, ko sta družbeni in gospodarski razvoj botrovala obsežnim arheološkim raziskavam v koloniziranem svetu (Thomas 2004, 221). Predmeti kulturne dediščine in kostni ostanki so bili v skladu z diskurzom procesne arheologije praviloma odpeljani v oddaljene raziskovalne centre in muzeje (Merriman 2004). Enako raziskovalno načelo je veljalo tudi za raziskovanje kultur, ki so pripadale prednikom še živečih staroselskih ljudstev in neredko se je dogajalo, da je država kasneje tem istim skupinam odrekla teritorialne in lastniške pravice, češ ker tako ali tako nimajo več iste kulture. Največja ironija je bila, da so taista staroselska plemena bila hkrati izpostavljena dolgoletni, nasilni kulturni asimilaciji in življenju v rezervatih, ki so jih včasih spremljali tudi nasilnimi odvzemi otrok. Arheološko odkrita materialna dediščina, ki je predstavljala prvovrstni dokument njihove naravne pravice do posedovanja teritorija, pa jim je bila ta čas v imenu nevtralne in objektivne arheološke znanosti po načelu *ex situ*, odtujena (Jameson 2004).

“Archaeology...a discipline devoted to silent monuments, inert traces, objects without context, and things left by the past.” (Michel Foucault)

Arheologija in rasizem

V preteklosti je bila nasilna asimilacija odločujoča (rasna) politika, ki se je izoblikovala prav na podlagi znanstvene paradigme o biološko determinirani kulturni identiteti. Vodilni znanstveni veji pri tem sta bili antropologija in arheologija, skupaj z vrsto drugih ved in ob podpori številnih uglednih zahodnih intelektualcev. V

⁸ V Centralni Evropi darvinistična perspektiva ni dosegla takšnega vpliva, precej močnejša je bila ideja “historiziranja” oddaljene preteklosti in kultur, ki je tudi za dolgo časa prevladala.

procesih kolonizacije je antropologija omogočala raziskovati, klasificirati in s tem razumeti staroselska ljudstva, podobno, kot je to na podlagi materialnih ostankov preteklih civilizacij počela arheologija (Smith 2004, 25).⁹

Arheološka teorija je zavzela stališče do materialne kulture kot nosilke simbolov in vsebin kulturne identitete, zaradi česar je materialna kultura potencialna nosilka političnih idej. Sčasoma se je izoblikovalo spoznanje, da kontrola dediščine posredno pomeni tudi kontrolo kulturne ali narodne identitete (Halle 1998). Materialna kultura je vitalnega pomena v primerih kulturnega izraza neke skupnosti in zato pogosto tudi predmet političnih pogajanj. Arheološko gradivo je materialni dokaz naseilitvene ali kulturne kontinuitete in zato odločilna kohezijska sila neke skupnosti (Smith 2004, 26; Baca, Peralta 2009).

Ta spoznanja so dala povod, da so se začela postavljati vprašanja o legitimnosti arheološke vede, ki na pričakovanja javnosti ne nudi nič oprijemljivega in laikom razumljivega. Univerzalistična paradigma procesne arheologije pomeni v takih primerih prilaščanje preteklosti in sekanje korenin neke skupnosti, ki ji arheološko najdišče ali spomenik pripada in jo legitimno povezuje z njeno lastno preteklostjo (Merriman 2004).

Procesna arheologija - hegemonija arheološke znanosti

Procesna arheologija stoji na stališču inherentne pravice (znanosti) do preteklosti, kar pa pomeni v praksi za skupnost alienacijo kulturne dediščine in s tem tudi svoje lastne preteklosti, posebej za lokalno prebivalstvo. Tak pogled na preteklost, ki ga na splošno arheološka znanost še vedno zagovarja, je v resnici temelj rasističnega tretiranja marginalnih skupin in slej ko prej odraz (starega), kolonialističnega nazora (Smith 2004)

⁹ “Rasizem” je bil iz antropologije in arheologije po drugi svetovni vojni izgnan. Vendar se je šele leta 1971 prvič zgodilo, da so na zahtevo staroselskega prebivalstva v Minnesoti prekinili neka arheološka izkopavanja in uničili izkopavalno dokumentacijo (Smith 2004, 24). Lokalno staroselsko prebivalstvo je zahtevalo, da v procesu raziskovanj upoštevajo njihove zahteve in jim dajo možnost kontrole nad potekom raziskav materialnih ostankov - kot temeljnega dokaznega gradiva o obstoju njihove lastne kulturne identitete. Dogodek je pomenil začetek konca diskriminatorne raziskovalne prakse, sprožili so se številni procesi vračanja zemlje in odškodninski postopki (Smith 2004, 25).

Toda prav procesni diskurz je omogočil arheologiji postati ekspertna znanost v procesih sodobnega governmentalizma. Dediščinski predmeti so postali znanstvena podatkovna baza, s pomočjo katerih si je arheologija kot teorija znanja s poudarjanjem univerzalnosti in nevtralnosti arheološkega znanstvenega spoznanja ustvarila v moderni družbi prestižno, avtoritativno mesto. V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja je postala procesna arheologija dominantna paradigma ameriške in britanske arheologije z visoko stopnjo znanstvene zanesljivosti. To je vedo označilo v družbi kot zrelo, zaradi česar se v arheološke podatke ne dvomi več. Diskurz procesne arheologije je s tem postal identiteta arheološke znanosti; omogočil ji je številne družbene privilegije ter ji prinesel moč družbene avtoritete, kar pa se je sčasoma sprevrglo v hegemonijo znanosti brez avtorefleksije in kritike lastnega početja. Procesne arheologije praviloma ne zanima širše družbeni odziv. Omejuje se zgolj na interpretacije arheoloških podatkov in procesov. Ima se za edino legitimno znotraj arheološke znanosti, čeprav se marsikje še ohranja stara kulturno historična arheološka šola in se od devetdesetih let prejšnjega stoletja pojavljajo številne nove arheološke, t.i. postprocesne šole (Trigger 2006, 26-39).

Šele znameniti dogodki, ko so ameriški in avstralski staroselci prisilili arheologe k spremembi pristopa pri arheoloških raziskavah staroselskih ostankov, so dali povod, da je arheologija kot znanstvena veda v demokratičnih okoljih sprejela politično in moralno odgovornost do zgodovine in začela razmišljati o svojih profesionalnih etičnih dolžnostih do sodobne družbe (Zimmerman, Vitelli, Hollowell-Zimmer 2003; Smith 2004, 27).

Primer specifične situacije, ki je nastala v severni Ameriki in Avstraliji, odlično osvetljuje sicer težko razločljive, obskurne razsežnosti arheološke znanosti na politični sceni. Kot je znano, procesne arheologije, ki temelji na logičnem racionalizmu in objektivnosti raziskovalnih postopkov, na splošno ne zanimajo konsekvence arheoloških posegov, niti njihovi posredni vplivi na lokalno javnost.¹⁰

Vendar je opazno, da se raziskovalci zavedajo odgovornosti, ki ga prinaša princip inkluzije pri raziskovalnih in interpretativnih procesih, kar pa se kaže predvsem kot strah pred izgubo kontrole nad arheološkim znanjem. To je tudi glavni vzrok odpora arheološke stroke proti splošno sprejetim in priporočenim etičnim načelom o vključevanju lokalnih skupnosti v raziskave. Pomisleki arheo-

logov proti omogočanju splošne dostopnosti do podatkovnih baz, proti vključevanju javnosti v procese raziskovanj in predvsem zagotavljanju pluralnosti interpretacije arheoloških najdb, so veliki in na nek način jih lahko primerjamo z odporom muzealcev do korenitih sprememb v muzejih (Šola 2003). Spremembe bi pomenile izgubo pomembnega segmenta neopazne družbene kontrole, ki omogoča avtoritativno držo vede in pripadajočih ustanov ter njihovo (neopazno) vključevanje med vladne tehnologije – in kar brez sence dvoma prinaša posredno določene družbene koristi.¹¹

"History is not just something we interpret, but is also active in shaping this understanding." (Johnsen, Olson)

Vloga arheologije v sodobni demokratični družbi postprocesualizma

Temeljno spoznanje postprocesualizma je ugotovitev, da je materialna kultura nosilka številnih inherentnih pomenov in se njena vrednost, podobno kot tudi z njo povezana znanja, lahko odrazi šele v stiku s sodobnim svetom. S pozitivističnim pristopom se ni moč približati vsebinam in njihovim pomenom. Da bi jih lahko "razbrali" iz kontekstov ne zadostujejo zgolj arheološki podatki, potrebna je tudi hermenevtska izkušnja s šolano intuicijo (Thomas 1996).

Poprocesna arheologija je odprla med drugim tudi nov pogled na zgodovino. Odslej velja, da je zgodovina (in s tem seveda tudi arheologija) aktivna pri interpretaciji preteklosti.¹² Poprocesna arheologija se je zato izoblikovala v angažirano vedo, ki aktivno posega na področje družbene kritike in sooblikuje javno mnenje o preteklosti (Trigger 2006, 26-39).

10 Pripomba recenzenta na pričujoči članek je bila, da trditev ne drži, kajti v praksi so delovali številni posamezniki v prid lokalnih skupnosti, čeprav so bili "trdi" procesualisti. Npr. Binford je postal častni član skupnosti Nunamiutov in je imel celo adoptivnega očeta, poleg tega je veliko storil za izboljšanje stanja tamkajšnjih domorodnih skupnosti. Ker prispevek obravnava splošne družbene značilnosti procesne arheologije, se ne nameravam spuščati v posamezne pojave, ki vendarle kot izjema potrjujejo pravilo.

11 Od osemdesetih, predvsem pa od devetdesetih let dalje je postala nezadostnost izobraževalnega kurikula pri študiju arheologije očitna, saj ne zagotavlja nujno potrebnih znanj, ki bi ji omogočila kritično samorefleksijo. Iz tega razloga obsega sodobni študij arheologije obsega tudi refleksije o nacionalizmu in različnih dometih paradigem ter arheologiji kot družbeni vedi.

“Zlata doba nikoli ni bila sedanjost.”
(angleški pregovor)

Arheologija v diskurzu moči

Arheološka stroka se zaradi svoje narave dela in pod močnim pritiskom sodobne družbe čedalje bolj odpira epistemološkim in ontološkim temam. Medtem ko se prve ukvarjajo z vprašanji znanja in znanosti, pa si druge postavljajo vprašanja bivanjskosti.

Epistemološka pozicija procesne šole je logični pozitivizem z naturalističnim ontološkim pristopom. Arheološki podatek je obravnavan kot posledica “naravnih” procesov in kot neproblematična entiteta. Poprocesna šola je epistemološko postpozitivistična in generalno gledano, eklektična (Thomas 2000, 1-18; Barrett 2000). Ontološko pa s stališčem, da so stvari ustvarjene kontekstualno in nikoli same sebi v namen, zavzema relativistični odnos in stopa na tla ontološke konfuzije ter na sam rob znanstvene nemoči. Družbene znanosti ne morejo vzpostaviti zakonitosti, kot jih zahteva pozitivistična epistemologija. Zato sega poprocesna arheologija na področje interdisciplinarnosti, rešitve pa išče med objektivizmom in relativizmom, zaradi česar se je težišče teorije ponovno zdrknilo od ontološkega k epistemološkemu (Trigger 2006, 26-39).¹³

Kritični realizem sodi na območje filozofije in ga ne prištevajo več k družbenim teorijam, ker temelji na stališču, da stvari obstojajo neodvisno od našega znanja, medtem ko naše razumevanje stvari določa družbeni kontekst (Kocijančič 2008, 156).

Toda medtem ko je procesna šola zelo uspešno razreševala epistemološke naloge arheološke znanosti, pa se je poprocesna arheologija pokazala pri poskusih razreševanja ontoloških tem nemočna, kar izvira iz narave znanosti same. Vendar ji je navkljub epistemološkim težavam

¹² Kritika očita poprocesni šoli relativizem in rabo ‘težke’ retorike ter znanstvenega žargona, kar je gotovo posledica velike interdisciplinarnosti. Objektivizem ima v postprocesnem diskurzu še vedno veliko težo. Najbolj kontradiktorno je dejstvo, da kljub principom inkluzije ostaja vase zazrta in se navsezadnje, še najbolj ukvarja sama s seboj (Smith 2004, 47).

Nekateri kritiki poprocesni šoli očitajo, da ostaja na nivoju intelektualnih iger (Chippindale 1993, 35) in v tekstualni obravnavi se koncentrija ob jezikovnih problemih. Ostaja nemočna ob konkretnih političnih problemih in analizah. Ob teoriji nekako izpušča prakso, oziroma v prakso prodira ob materialni kulturi in interpretaciji.

uspelo prepoznati znanstveni diskurz kot najmočnejše oblike moči postmodernega sveta. Zato poudarja subjektivnost, ker družbe ne moremo razumeti zgolj na konceptualni osnovi. Vselej jo določa tudi njena materialna razsežnost. V družbenih praksah so interrelacije temeljnega pomena (Smith 2004).

Vloga intelektualne elite

Pri razumevanju družbene moči arheologije kot znanosti je lahko v veliko pomoč teorija diskurzov moči. Diskurz lahko označimo kot družbeni produkt različnih mnenj in znanj, zaobjet v obliki komunikacijskega jezika in v rabi specifičnega izrazoslovja. Skonstruiran je v tesni povezavi z govornikovo pozicijo v določeni ustanovi in njegovi družbeni ter politični poziciji, pri čemer se večkrat izkaže, da je manj pomembno osebno mnenje kot stališče ustanove. Politična moč in institucionalna pozicija govorca običajno določata njegov dominantni diskurz. Poprocesna arheologija, ki zagovarja pluralnost mnenj in inkluzijo javnosti trdi, da noben diskurz ne more biti dominanten, saj mnenje ni kategorija in ne more veljati za resnico, temveč ostaja zgolj na nivoju ugotovitve znotraj nekega diskurza (Johnsen, Olsen 2000).

Diskurzi so v resnici različni načini strukturiranja znanja in družbenih praks. Družbene vloge in njihovi pomeni so izraženi v rabi določenega jezika in so hkrati prezentirane ter producirane skozi določen diskurz.¹⁴ V diskurzu je vedno prepoznaven osebni odnos govorca do svoje družbene vloge, t.j. do položaja, ki ga ima kot posameznik v neki ustanovi in do položaja, ki ga ta ustanova zavzema v družbi. To lahko razumemo tudi kot strateško ali taktično orodje, s katerim družba vzdržuje zakonitost disciplinarne pozicije, ki pa hkrati služi tudi kot glavna vez med intelektualnim diskurzom ter političnimi, družbenimi in ideološkimi silami (Smith 2004).

Po Foucaultu velja, da nam raziskovanje zgodovine neke discipline omogoča prepoznavanje prvin stroke, ki jo v praksi določajo kot vplivno. Razvoj stroke pojasnjuje povezavo diskurzov znanja in moči ter prevzemanje vlog

¹³ Realizem je ontologija skupnega smisla stvarem, ukvarja se s strukturo in mehanizmi obstoja na različnih nivojih realnosti (Smith 2004, 61).

¹⁴ Za Foucaulta predstavlja diskurz različna znanja, zbrana znotraj mnogih disciplin, ki se ukvarjajo z s konstrukcijo in reprezentacijo znanj “an entity of sequences of signs in that they are enouncements (enoncés)” (Foucault 1969, 141).

kot tehnologij oblasti, kjer se vtkana v sistem oblasti, stroka neopazno prelevi v diskurz določenega sistema.

Diada moč-znanje je zato po Foucaultu središčna sila, okoli katere se oblikujejo politične moči in pravila za razporejanje materialnih osnov za realne družbene odnose (Smith 2004, 65).

"Vsaka družbena skupina izoblikuje izobražence, ki ji dajejo homogenost ter oblikujejo njeno ekonomsko, družbeno in politično zavest." (Antonio Gramsci)

Governmentalizem kot sodobna oblika državne uprave in zakonodaja

Intelektualna elita, odgovorna za družbeno stanje; ima moč stabilizirati ali spremeniti družbo in lahko kontrolira ali spremeni vzorce delovanja mas ter vpliva na narodno in razredno zavest.¹⁵

Izobraženci so v vsakem primeru "proizvod" državnega ali privatnega izobraževalnega sistema, ki ga odredi in avtorizira najvišja državna oblast, podobno kot je tudi znanost neločljiv del širšega kulturnega in družbenega ustroja.

Moderni liberalizem temelji na upravljanju države s pomočjo ekspertnih skupin ali z vzpostavljanjem governmentalizma, kar omogoča, da sodobne države udeležujejo politično voljo vladajoče elite s transformacijo racionalizma in rabo različnih tehnologij (Chomsky 1999). Sistem governmentalizma lahko razložimo tudi s pomočjo liberalnega modernizma, ki temelji na racionalni in univerzalni resnici in kjer prevzemajo teorije družbenih ved vlogo nekakšnih intelektualnih mašinerij vladanja, pri čemer se intelektualci spremenijo v "oskrbnike", ki z "resnicami" omogočajo razumevanje realnega sveta in

¹⁵ Gramsci razlikuje med organskimi in tradicionalnimi intelektualci. Organske izobražence najdemo v vseh družbenih razredih in so nosilci razredne zavesti. S širjenjem svojih spoznanj vplivajo tudi na ideološko področje. Tradicionalni intelektualci pa so definirani kot skupina izobražencev, med katerimi so zastopani znanstveniki, umetniki in kler. Ti igrajo pomembno vlogo pri razvoju in vzdrževanju oblasti z oskrbovanjem "države" s filozofsko in moralno podporo. Ni nujno, da tradicionalni intelektualci delijo svetovni nazor z oblastno elito, vendar je njihov navidezni konsenz, kompromis dosežen z usmeritvijo ustanove, v kateri delujejo. Zato velja, da je dominantni diskurz pomembnejši kot subjektivno mnenje v institucionalnem: pozicija subjekta v neki ustanovi je v tesni povezavi s pozicijo ustanove v državi in pozicijo subjekta v ustanovi (Smith 2004, 67).

družbenega sistema. Perfidnost takega sistema leži v njegovi nenehni potrebi po ekspertnih znanjih in hkratnem vsesplošnem obveščanju javnosti o procesih depolitizacije ekspertiz in politično neodvisnih znanosti.

Arheologiji omogočajo družbeno relevantnost prav znanstvena spoznanja, ki imajo veliko simbolno moč ter velik vpliv na realni družbeni ustroj. Zato nastopa arheološka znanost v sistemu governmentalne tehnologije kot močno, hkrati pa dokaj nevidno intelektualno orodje (Halle 1998). S pomočjo znanstvenih klasifikacij in tipologij se oblikujejo historični konstrukti, ki so temeljnega pomena za kreiranje in percepcijo kulturne ter narodne identitete. Ob tem ne gre spregledati, da imajo isti procesi moč tudi zavreti ali celo usodno zaustaviti kreiranje in percepcijo kulturne ter narodne identitete; odvisno pač od interesa vladajoče elite.

Zaradi odsotnosti avtorefleksije ter nezanimanja za raziskovanje vplivov arheološke vede na družbeno realnost je poprocesna arheologija postala naravnost idealna governmentalna tehnologija. Proizvaja racionalna in objektivna znanja, ki na konceptualni ravni sovpadajo z liberalnim governmentalizmom, kar omogoča nadzorovanje in (ob)vladovanje relevantnih družbenih problemov, hkrati pa se istočasno krčevito oklepa videza apolitičnosti (Smith 2004, 70).

Ena od značilnosti modernističnega liberalizma je tudi, da se governmentalne tehnologije izvajajo s pomočjo sofisticiranih postopkov, s pomočjo anket in javnomnenjskih raziskav, ob tem pa se praviloma uporablja težko razumljiv, intelektualističen jezik.¹⁶ Posledično so zakoni strožji, politične elite pa razglašajo določene dogovore kot absolutne resnice.

"Quid leges sine moribus vanae proficiunt?"
"Kaj nam pomagajo jalovi zakoni brez morale?"
(Horacij)

Sodobne teorije državnosti in regulativ

Sodobni teoretiki očitajo Foucaultovi teoriji reduciranje instituta države na diskurzivnost, zato kasnejše teorije ponujajo neredukcionističen pogled in državo razlagajo

¹⁶ Na Zahodu ima governmentalizem nespregledljive historične povezave s kolonializmom, kjer sta, kot že omenjeno, antropologija in arheologija igrali pomembno vlogo.

kot skupnost interaktivnih ustanov, katerih relacije, delovanje in strategije so sredstvo in cilj mnogoplastne vzročnosti. Temu ustrezajo multipli vzorci centrov moči in mreže ustanov, diskurzov moči in ideologij (Jessop 1990; Jessop 2001; Smith 2004, 74).

Delovanje države pojasnjujejo kot mrežo ustanov, ki jih povezuje politična strategija, sistem, ki se nenehno spreminja in ki je hkrati kristalizacija preteklih strategij. Ustanove in družbene strukture so determinirane s političnimi kalkulacijami, ki so izraz njihovih ekonomskih in političnih interesov. Državni aparat ni nikoli nevtralen. Država izraža svoje interese z načinom vladanja in razvojno politiko v pravnih, gospodarskih in političnih strukturah, kar se v realnem svetu odraža kot področje moči in privilegijev.

Z modernizacijo se je spremenilo tudi pravo, ki odslej temelji na regulacijah. Državni procesi s pomočjo diade znanje-moč in rabo specifičnega znanja, skoncentriranega v zakonskih intervencijah, utelešajo vlogo informacij, ekspertiz, različnih politik in strategij. Poenostavljeno rečeno, regulacije se odražajo kot triada *moč-zakon-znanje*. Regulative so običajno odgovor na nastali družben problem. Način reševanja pa je odvisen predvsem od kvalitete informacij, kjer so spet ključnega pomena ekspertna znanja, s pomočjo katerih se oblikujejo regulativne politike in strategije. Pri tem imajo največjo vlogo tiste znanstvene paradigme, ki temeljijo na objektivnosti. S tem ponovno izstopi politična ranljivost procesne arheologije (Smith 2004, 77).¹⁷

Sodobne teorije razlagajo državo kot skupek socialnih praks, ki so z regulativo organizirane in povezane. Oblike moči so razpršene, okoli njih pa se jedrijo politične, ekonomske, kulturne in druge interesne skupine, ki skušajo s pomočjo demokratičnih instrumentov vladanja vplivati na regulativo in sebi v prid. V teh procesih so postali presodnega pomena resursi, tako ekonomski (vključno z delovno silo in znanjem) kot ideološki.

¹⁷ Prav težnja modernistične družbe po znanstveni objektivnosti, je močno pospešila nastanek številnih družbenih znanosti, ki so se konec 19. in začetek 20. stoletja začele naglo profesionalizirati. Mnogi teoretiki vidijo med pojavom profesionalizacije regulativnega znanja in naraščanjem sistematičnih regulativnih aktivnosti močno povezavo (Smith 2004, 77 in tam citirana dela). Regulativni pristop ima močan vpliv tudi na legislativo. Pretrgal je s tradicijo razumevanja zakonov kot sistema pravil in jih prezentira kot mrežo družbenih relacij, ki jih povezujejo pravno urejeni odnosi. Koncept zakonske regulative je zato temeljnega pomena za razumevanje governmentalistične teze v medsebojni povezavi ekspertiz (in ekspertnega znanja) ter državnih ustanov.

Slednji je presodnega političnega pomena za vlado in številne interesne skupine. Je moralni opornik pomena v družbi. Ideološki resurs ima posebno vladne politike ter temeljnega kulturnega in socialnega družbeno auro, ker je nosilec močnega emocionalnega naboja, npr. za množice (Thomas 2000, 1-18; Barrett 2000).

Pastoralna vloga znanosti in alternativna znanja

Zgodnje liberalistične družbe so naklanjale veliko pozornosti izobraženemu državljanu in intelektualni eliti, medtem ko moderne liberalistične družbe temeljijo na znanstvenih disciplinah kot governmentalni tehnologiji. S tega vidika je moč razložiti skokovit razvoj modernih družbenih znanosti; diskurzi moči temeljijo na skrbi za materialno kulturo in dediščino preteklosti in z njima neločljivo povezano identiteto. Arheologija, ki se bavi z ostanki materialne kulture preteklih obdobij, prevzema vlogo nekakšnega skrbnika nad preteklostjo, kajti kot znanost jo edina lahko "pravilno" razume in temu primerno tudi interpretira (Merriman 2004). Hkrati pa diskurz znanja kot sredstvo moči, ki temelji na znanosti, izključuje vsa ostala neakademska znanja kot nekredibilna in manjvredna. K njim sodijo tudi tradicionalna znanja in modrosti, ki jih, razumljivo, procesna arheologija ne vključuje v heritološki koncept varovanja dediščine (Šola 2003). Iz tega stališča je tudi razložljivo, zakaj so v diskurzu moči materialni ostanki preteklosti označeni kot "arheološki resursi", "arheološka dediščina" in "arheološki spomeniki", kot bi bili lastnina arheologov in arheološke znanosti, čeprav v resnici pripadajo javnosti. Pri čemer ne moremo spregledati, da si arheologija kot governmentalna tehnologija s pozitivističnim epistemološkim pristopom nadeva videz objektivnosti in družbene apolitičnosti in zato predstavlja idealno izhodišče za zakonske podlage pri varovanju in konservatorskih posegih na spomenikih.¹⁸

Vendar v praksi postaja čedalje bolj očitno, da varovanje

¹⁸ Na zahodu se je kmalu začela razvijati zavest o političnem pomenu kulturne dediščine in njenem vplivu na javnost. Spoznanja so razvidna iz številnih konvencij ICOMOSA in UNESCO, ki so postavile mednarodna načela in regulativo managementa kulturnih resursov. Odras naraščanja splošne zavesti o usodnem političnem naboju kulturne dediščine so tudi številni procesi repatriacij telesnih ostankov staroselcev in materialne kulture na izvorna mesta staroselskih plemen. Ustanavljati začnejo regionalne centre z arheološkimi podatki o najdiščih in najdbah, ki imajo veliko povezovalno vlogo v okolju in so zato pogosto pod upravo lokalne skupnosti.

spomenikov izključno na podlagi zakonov in brez aktivnega vključevanja lokalnega prebivalstva v procese interpretiranja in prezentiranja, ni prav uspešno (Merriman 2004). Kjerkoli posegi temeljijo zgolj na znanstveni paradigmi in profesionalizmu prihaja do izraza intelektualni prestiž strokovnjakov z ekspertnim znanjem, kar je običajno v nasprotju s kolektivnim spominom in konvivalnim znanjem prebivalstva (Sandell 2002). Arheološka stališča cementirajo zakonodajo in posledično sejejo veliko mero nezaupanja do stroke pri lokalnih skupnosti. Arheologi so kot sogovorniki državnih služb in uradni oskrbniki dediščine v vlogi nadzorikov pomembnih arheoloških podatkov in s tem hote ali nehote prevzemajo vlogo varuhov preteklosti, analogno kot arheologija prevzema pastoralno vlogo nad materialno kulturo in jo “ščiti” pred “nepravilno” interpretacijo ter politično zlorabo (Smith 2004, 101).

“Archaeological” Heritage or About the Political Meaning of Cultural Heritage and its Influence on the Public
(Summary)

This paper questions the causes of differences in the definitions of cultural heritage, including also “archaeological heritage”. The modern conceptual definition determines heritage as a dynamic social process that also reflects declarations of past beliefs, apart from the material aspect, e.g. supposed feelings of ancestors, questions of continuity and community mixed with the legitimization of systems of power and authority, often uncritically processed for contemporary use. Therefore, decisions about archaeological heritage and its active inclusion (or exclusion) in the identity processes of a certain society are indirect decisions about a certain community and its strong or weak cultural and national awareness.

Archaeology, similarly to anthropology, belongs to the most important so-called governmental technologies. In spite of its incessant striving to be seen as scientifically neutral and its reference to empirical rationality, it represents the field of numerous, often concealed social interests. Archaeology is awarded its place in modern society by special knowledge based on material culture and it has a direct influence on the shaping of cultural and national identity. The intangible heritage of past civilizations is presented today with the help of archaeological material, which is instrumentalized to legitimize and understand the past. Material culture is also a potential carrier of political ideas; control over heritage also indirectly means control over cultural and national identity.

The role of archaeology in modern society is determined by the meaning of scientific expert evidence as the foundation of administrative and governmental instruments. The processes of modern governmentalism are based on the authority of liberal modernism, emphasizing the rationality of the universal truth, and privileging the scientific paradigm and its discoveries. Processual discourse enables archaeology to act as an expert science in the processes of modern governmentalism. With the help of archaeological material, archaeology has made a prestigious, authoritative place for itself in modern society by emphasizing the universality and neutrality of the archaeological scientific disco-

very.

The paper questions the character of modern liberalism, which is based on the management of a state with the help of expert groups and by implementing governmentalism makes possible for modern states to materialise the political will of the ruling elite. The system is based on a rational and universal truth, where humanities theories take the role of quasi-intellectual machineries of power, whereby intellectuals are transformed into “custodians” that enable the understanding of the real world and social system through these “truths”. The archaeological science acts as a powerful and invisible intellectual weapon in the system of governmental technology.

With the modernization law has also changed, which is henceforth based on regulations. From this point of view, it can be explained why material remains of the past are marked as “archaeological resources”, “archaeological heritage” and 'archaeological monuments' in the discourse of power, as if they were the property of archaeologists and the archaeological science, although they really belong to the public. What should not be overlooked is that archaeology as a governmental technology with a positivist epistemological approach gives the appearance of objectivity and social apoliticality and, therefore, represents an ideal starting point for the legal foundations of the protection and conservation procedures on monuments.

Literatura

- ANICO, M., E. PERALTA 2009, *Heritage and Identity. Engagement and Demission in the Contemporary World*. Routledge. Taylor & Francis Group, London, New York.
- BARRETT, J. C. Fields of discourse. Reconstituting a Social Archaeology, v: Thomas 2000, 23-32.
- CARMAN, J. 2002, *Archaeology & Heritage. An Introduction*. Continuum, London, New York.
- CHIPPINDALE, CH. 1993. Ambition, deference, discrepancy, consumption: the intellectual background to a post-processual archaeology, - V: Sherrar, A., N. Yoffee (ed.), *Archaeological theory. Who sets the agenda?:* 27—36. Cambridge University Press.
- CHOMSKY, N. 1999, *Profit pred ljudmi*. Neoliberalizem in globalna ureditev. Tigr, Ljubljana.
- CRUS-RAMIREZ, A. 1985, The Heimatmuseum: a Perverted forerunner. - *Museum* 37/4, 242-244.
- DAVIES, PETER, 1999, *Ecomuseums, A Sence of Place*, Leicester University Press, London , New York.
- DJURIĆ, B. 2007, Preventive archaeology and archaeological service in Slovenia. - V: *European Preventive Archaeology*. Papers of the EPAC Meeting 2004. Vilnius. 181-185.
- DURRANS, B. 1994, Brian, Theory, profession, and the rôle of archaeology, - V: Shennan, S., *Archaeological Approaches to Cultural Identity*, One World Archaeology, Routledge, London 1994, 66-75.
- FOUCAULT, M. 1969, *The Archaeology of Knowledge* (1969), Routledge, London, 1972.
- HALLE, D. 1998, Material Artefacts, Symbolism, Sociologists and Archaeologists, -V: C. Renfrew, Ch. Scarre, *Cogniton and material Culture: the Archaeology of Symbolic Storage*. McDonald Instute Mongraphs, Cambridge.
- JAMESON, J. H. 2004, Public Archaeology in the United States, -V: Merriman 2004, 21- 58.
- JESSOP, B. 1990, State Theory. Putting the Capitalist States in their Places, Cambridge: Polity Press.
- JESSOP, B. 2001, Bringing the state back in (yet again): reviw, revisions, rejections and redirections. - *International Reviw of Sociology*, 11 (2), 149 - 173.
- JOHANSEN, H., B. OLSEN 2000, 2000, Hermeneutics and Archaeology: on the filosophy of the contextual archaology, v J. Thomas (ur.) 2000, 87-96.
- KINARD, J. 1988, Intermediaries between the museum and community, -V: J. A. Gjestrum, M. Maure, (ur.). *Økomuseumsboka – identitet, økologi, deltakelse*, ICOM, Tromsø, Norway, 54-60.
- KISSEL, T. 2004, *Il foro romano. Vita nel cuore di Roma*. Salerno editrice. Roma.
- KOCIJANČIČ, G. 2004, *Temeljni pojmi Platonovih Dialogov*. - Platon. Zbrana dela, 2 knjiga. Mohorjeva družba, Celje.
- MASON, R., BAVEYSTOCK, Z. 2009, What role can digital heritage play in the re-imagining of national identities?: England and its icons, v: Anico, Peralta (ur.) 15-28.
- MERRIMAN, N. 2004, *Public Archaeology*. London, New York.
- PLESTENJAK, A. 2005, *Archaeology and the Public. A Slovenian Perspective* (MA Thesis), York 2005.
- PRATS, L. 2009, Heritage according to scale, v: Anico, Peralta, 76-89.
- SANDELL, R. 2002, *Museums, Society, Inequality*. Abingdon, New York.
- SKEATES, R. 2000, *Debating Archaeological Heritage*. London. Duckworth.
- SLOTERDIJK, P. 1983, *Kritik der zynischen Vernunft*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, slov. prevod: Kritika ciničnega uma, Študentska založba, zbirka Koda (prevod S. Šerc) Ljubljana 2003.
- SMITH, L. 2004, *Archaeological Theory and the Politics of Cultural Heritage*. Routledge, London, New York.

ŠOLA, T. 2003, *Eseji o muzejima i njihovoj teoriji. Prema kibernetičkom muzeju*. Zagreb.

THOMAS, J. (ur.), 2000, *Interpretative Archaeology*. London and New York.

THOMAS, J. 2004, *Archaeology and Modernity*, Routledge, London, New York.

TRIGGER, B. G. 2006, *A History of Archaeological Thought*, Cambridge University Press.

UCKO, P. 1994, Foreword, -V: S. Shennan, *Archaeological Approaches to Cultural Identity, One World Archaeology*, Routledge, London 1994, ix-xx.

VIDRIH PERKO, V. 2005, Dediščina v modelu "muzeja za zidovi" in sodobnega muzeja "brez zidov", - V: J. Hudales, N. Visočnik (ur.), *Dediščina v rokah stroke. Župančičeva knjižnica 14*, 205-214.

VITELLI, K. D. 1996, Statements on archaeological ethics from professional organizations, *Archaeological Ethics* (Altamira Press), 253-265.

ZIMMERMAN, L.J., K.D. VITELLI, J. HOLLOWELL-ZIMMER 2003, *Ethical Issues in Archaeology*, Altamira Press, Oxford.